

Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, VT 1892
: L 40:88 A /

Rydberg, Viktor,

HS L 40:88 A

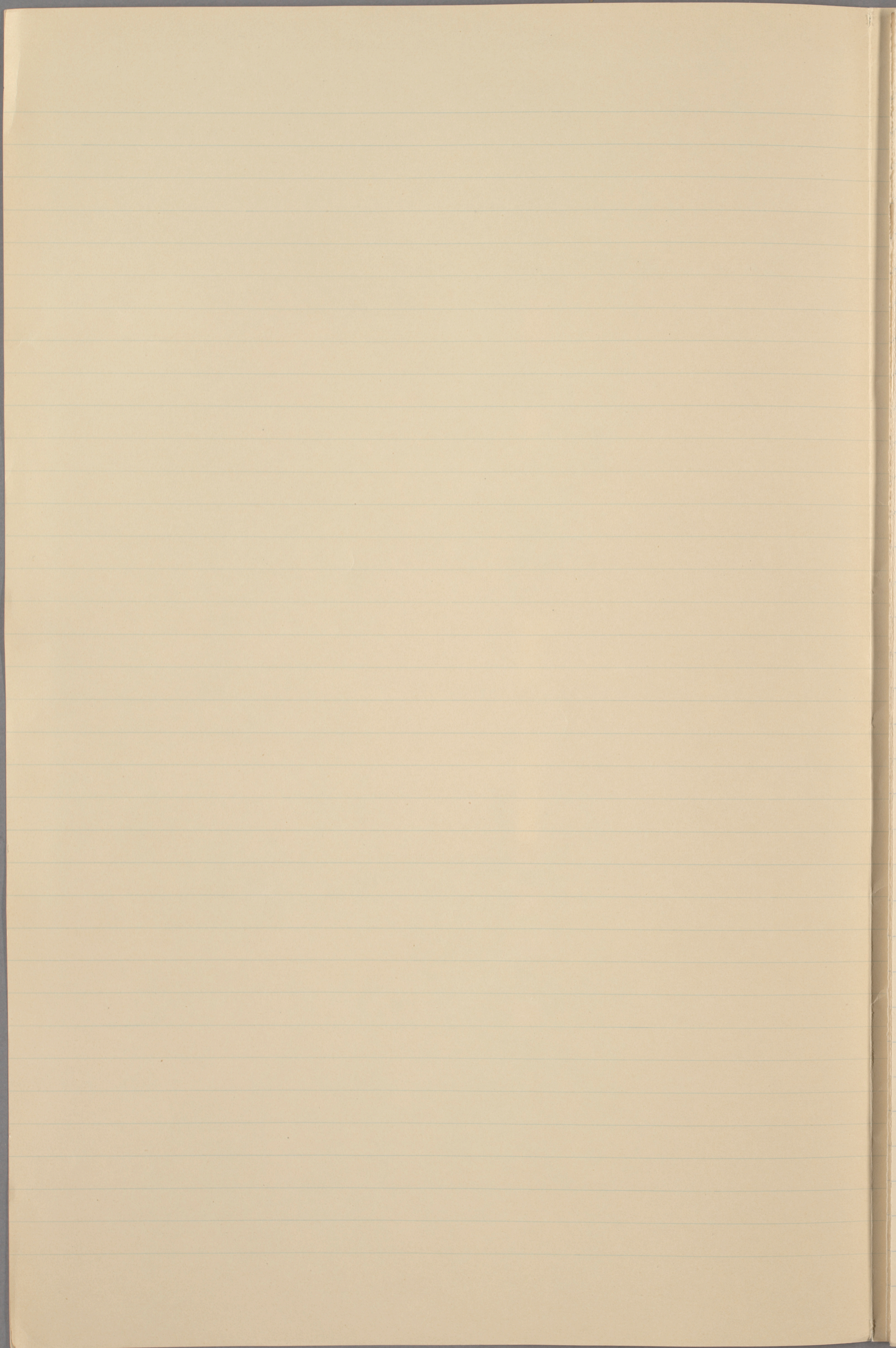
National Library
of Sweden

L 40:88A:24

24.

10/5 1892

(10 bl.)

I den föregående förel. skildrade jag den store koloristen, Gior-
 och Skuggkonstnären Correggio, en af världens banbrytande mästare,
 s. ~~bevisat~~ gifvit - man ^{må} ~~ger~~ säga det sorgliga beviset för,
 att en man ~~kan~~, utan att äga andens adel och höga intentioner,
 kan genom sin själsglöd, sitt fina öga näse för klärobskygens pa-
 eri och sin hänsfärd för ungdomligt vackra former kan hålla alla
 kommande århundraden i trolliska band och kan försvara den plats
 han eröfrat sig ~~bländ~~ vid sidan af ^{den italienska} målerkonstens herder: Leonardo da
 Vinci, Michel A. och Rafael ö Fizzian.

Sin egenomlighet kunde Correggio, ~~en~~ lika litet s. Michel A.
 öprolata på sina lärjungar. Icke ens han som, Pompeo Allegri,
 blef annat än en aktningvärd, men medelmättig konstnär. Correggios
 N° 120. En af hans lärjungar eller efterföljare vardt emellan
~~under~~ ^{under} sin korta lifstid en aktuellt uppmärksammat skola var
 i själva verket en farlig skola att gå i. Hvad s. ~~ger~~ var högskol-
 sens allmänna förtjänster, som ger värde ^{af} ~~af~~ ^{den} ~~den~~ ^{må} ~~må~~ ^{skolans}
 af 2^{den} och 3de ordningen, nämligen kompositionens arkitekto-
 niska allvar ö enkla linier och de framställda karakterernas
 värdighet, - om lärjungarna hade oulag för dem, kräfter de i Cor-
 reggios skola, och de pinga ingen ersättning här för, ty hans peron-
liga förtjänster, kunde de icke tillägna sig.

N° 120. En af hans lärjungar efterföljare vardt emellan-
 tid under sin korta lifstid en aktuellt uppmärksammat och
högt uppbärad konstnär - Francesco Mazzola, i konsthistorien,
 kallad Parmeggianino. Hans gloria har visserligen bleknat, och ni
våra dagar finna man endast hans förtäffliga porträtter, högt
 Correggio, hans prebild, var icke porträtter. Parmeggianino kunde,
 således icke hära han på det området, och det var hans lycka. Hvad
 däremot hans kyrkliga ö mytologiska målningar vitkomer, blir
 omöjligt öpp dem i de flesta fall numera afstundade. Den ena af
 hans två bästa kyrkliga, "den heliga familjen" i Louvrens galleri
 visus här. Hvad hans den store mängden af hans samtida och
hvad den nyckna smaken under de stående århund. mer be-
undrade hos honom, var den koketta virlighet, s. han kan säga
ha insjöt i målerkonsten. För oss kan han förhoppnings roligt

10/5: 92.

genom denna vilighet, särskildt när han insligger dem i sina kyrk-
liga målningar och låter sina änglar i kirneliga helgon upp-
träda icke med det naturliga och omedvetna behag, s. alltid är
förtjusande för ögat, utan med den artificiella grace, s. tillhörde
tidens salongsmaner. På en af hans i Rom bevarade målningar
ser man änglar komplimentera d. hel. Katarina, och d. hel. Ka-
tarina med en artig vördse låta dem förstå, att de göra henne en
stor, en allt för stor ära. På en af hans målningar räcker jusepfa
Maria Jesusgossen att smekas af d. h. Katarina; hon gör det
^{en min och} med en åtbörd, s. om hon vore en drottning af Spanien, s. af kof-
ceremoniell är ålagd att låta sin sm beröras af icke-kungliga
händer.

Måhända ha mina älskare sett gamla bildillustrationer, hvil-
kas gestalter varit ^{är} ovanligt långa i uttänjda. Det är Barneggianino,
som infört denna ^{genom} korridoral ^{genom} missbildning, i ^{sin} konst i likhet
med alla andra fel och missbildningar sprider sig, så länge de
anses moderna. Ordet "modern" och det dunkla begrepp, s. ligger
där bakom, har förorsakat mycket ofog inom alla konster, inom
måleriets såväl som inom litteraturens område, i äldre tider liksom
i vår dagar. De stora firmingorna vid påga icke något slags mode-
journal om hvad de skola göra; de vilja icke och de kunna icke,
vara oövertägliga sig själva, fullständigt och helgjutet sig själva,
antingen de ~~blå~~ blå eller icke. De små talangerna ö de talanglösa
ha däremot de starkaste skäl att efterpäga hvad s. för tillfället
kan vara den rådande moden, ty där ligger deras ^{reda} väddning,
dessa enda existensmedel. †

Jag återkommer nu till den venetianska målarskolan, hvars
patriark vid högrenässansens början var Giovanni Bellini. Redan
på 1400-talet hade den ^{och rika} stolta rep. Venedigs världshandel tidigt vär
afbräck genom upptäckten af sjövägen kring Afrika till Indien. Mot
slutet af århundradet förlorade Venedig den ena af sina grekiska be-
sitningar efter den andra; men ännu ~~var~~ i högrenässansens dagar
föblef republiken, vid sidan af kyrkostaten, Italiens stormakt, dess
patriciska familjer voro ännu rika, och det dagliga lifet företedde
sig yppigare ö gladare än någonsin i de Minors palatset.

10/3- 92.

Till Parmeggianinos menér hör, s. jag nämde, ^{människo}figurernas långsträckthet. Denna visar sig
 icke minst i hans ~~fr~~ kvinnofigurernas långa halor. I Florens finns en madonna af honom,
 hvars karaktäristiska benämning är "madonna med långa halen." Parm. är visser-
 ligen icke den förste, s. målat kvinnor med s. k. svanchalar. Sandro Botti-
 celli gjorde det före honom i sin "Venus på marblan," s. jag här i en föreg.
 förel. visat. I och för sig äro långa halor icke vackra, om de icke äro
 i det närmaste cirkelrunda, väl vridbara och böjliga och med sin längd
 stå i proportion till bälans. Många s. k. svanchalar uppkommo därigenom,
 att skulderna stå lågt på grund af en illa utbildad bröstkorg och
nedsjunkna rygglåren.

10/5. 92.

Kring Canale grunde, och det var i denna yppighet om femton-
 hundra årets venetianska måleri, ögonlustens måleri, som man
 träffade har kallat det, fann vi naturliga i bärdiga jordmånen.
 Den s. tror, att konsten är ej blott till för ögonfågeln, utan
^{och} hör till de uppträde och förädlande faktorerna i människo-
släktets lif, kan icke utan saknad taga farväl af ingressans
seus florentinare och af Leonardo, Rafael & Michel Angelo, för
 att öfvergå öfver till den tideus Venedig; men det bedärande,
färgrika, guldklimrande lif, s. där nieter, huv, utifrån icke dens
nünder ett inflytande, s. han ej kan undandraga sig, öfven
 så han upptäcker, att den venetianska skolan är fattig på poetiska
tänker och knappt har några stora upprät. Fattig på poesi är
 den franskult icke. Det fanns ett område för poesi, man kan
 säga för idealism, s. först Correggio börjat på allvar lägga
 under målneriet spira; den koloritica koloristiska ackordernas
glada och klärobskyrens stimm poesi. Hos venetianerne blir
 denna kolor sörgerens musik hufvudsaken och det allt beherrskande,
 och de bragte den grom Tizian & Paul Veronese till dens högsta,
fulländning, huru om än icke till dens högsta möjliga, ty huru, af
resultaten af vår egen tids på en utbildad teoretisk färglära
stilla koloristiska experimenter blir man ju kann kopplas än,
 ytterligare fränteg.

Humanitetens drömm, att de genom det vetenskapliga lifet
 och den antika konstens återuppriktelse skulle kanna omgestalta
människosläktets hela inre & yttre lif till ett lif i frid & skönhet,
 hade redan visat sig var en dröm. Och de återstod det blott ett
säka med konstens medel förkoma det privata lifets nöjdh
 s. möjligt. För detta sträfvande var Venedig den naturliga medel-
punkten, och Venedig blev svårt riktad thåleptaten för re-
nässansens konst, sedan de de af fritt på sin högsta anspåk
 och rökt handa åt Epikurs lifsupplätning. Den vilanda,
uppmundna nyvenetianska skolan här af få främsta och,
förnämsta namn är Georg Barbarelli, vanligen kallad Giorgione,
 samt Salva vecchio, i Tizian och Tizian, samt itt och här, öfverläste
 den bäda.

10/5. 92.

Giorgio Barbarelli (Giorgione) var sannolikt en ättling af den förnämna familjen Barbarelli i ^{Nästen} ~~Frento~~ ^{Castel Franco när}. I hvarje fall gjorde denna släkt anspråk på hans jordiska kvarlefvor mer än 100 år efter hans död i lat nedrätta dem i sin familjegrav. Giorgione blef endast 34 år gammal. Han afled år 1510. Om hans lefnadsomständigheter vet man mycket litet; men hans samtida vildningar berättar, att han var högvuxen, vacker, genialisk, fin vännerman, mångsidigt begåfvad, och särskildt en utmärkt musiker i på grund af allt detta en damernas ^{gunst} ~~älskling~~. Hans stora rykte s. målare förlodde redan tidigt konstkännare i konsthandlare att de på en mängd ^{stafve} målningar till hans namn; men många sådana har han icke gjort, och blott ett ringa antal af dem har kommit till vår tid. Bland dem är en madonna i Castel Franco, s. räknas till Karstens yppersta mästerverk, del på grund af madonnans ansiktets rena skönhet, del och på grund af färgernas friska samklang.

Den oljemålning, s. här vinn i afbildning, kallas "Familjen" och finns i Venedig. Den är ett godt prof på Giorgiones konstnärligaste, och märklig äfven därför, att hon är på en gång den tidigaste och på samma gång mest stämningrika i fulländade landskapsmålning som skapats i det sextonde århundradet. ^{stafve} Figureerna äro nästan endast ^{måttan} ~~skulptur~~ endast, ty de närmast taflan likväl till en genre-tafel. Det har anmärkts, att först genom sådana målningar skapades begreppet "stämning" kunnat inkomma i målerkonsten. Man ser ett i natursanna i friska färger hållet kuperadt landskap, s. genomflytet af en å med speglade vatten. I mellangrunden märkliga träd och ruiner af en antik byggnad. I bakgrunden en ^{vid stranden} ~~brädd~~ därbakom en by och därutöver en moludigen himmel, ^{men} ~~hvarken~~ ~~blest~~ molldar sig i åskväder. I förgrunden å väckas ena sida sitter på gräsmattan en halfnaken kvinna med sitt barn; å väckas andra sida står en ung man likasom på vakt. Hvad har konstnären tänkt mest med denna grupp? Ingen vet det. Det låg i Giorgiones lyne att framställa fantastiska situationer ur någon saga, s. hvar i fyrtlets diktat och ^{hvar} ~~han~~ ~~lemnade~~ ~~åt~~ ~~århådaren~~ att girra sig till. Hans samtida sig i kvinnan en zigenerska och i mannen en soldat.

Giorgione har här, ss. äfven allt, har Giorgione kolorit en hord

10/3. 92.

man kallar passionerad vältalighet. Han blif för det nyvenetianska måleriet hvar Leonardo var för det florentinska. Med anledning af hans bantvågade egenskaper s. vidare uppstod redan på 1500-talet samma principstrid, som återuppkommit i vår egen tid mellan anhängarne af den koloristiska riktningen och den formstränga. Den romerska skolans mästare fivebrädd Giorgione, att han uppoffrade teckningen för färgen. Denna fivebrädd är lätt begriplig och likväl, när den riktades mot Giorgione, alldeles oberättigad. Den är begriplig därför att teckningen, linien s. vidare nödvändigt måste förlora i stränghet genom koloritens, synnerligen, lufttonens högre utbildning. Det var detta man sa för första gången, kom på det klara med, och därifrån kom fivebrädden. Man vill, icke beakta, hvad eftervärlden funnit var just ett utmärkande drag hos koloristen Giorgione, att hans teckning var icke blott omsorgsfull, utan af högsta fulländning, så att man just på grund af hans beundransvärda ^{formteckning} teckning kan särskilja Giorgiones de arbeten, s. verkligen äro af Giorgiones hand, från de s. blifvit med orätt påberömda honoren. Men denna förträffliga teckning är hos Giorgione likasom nedränkt i hans färgspel.

N:o 132 Vid Giorgiones sida står bland nyvenetianerna Giacomo Palma, kallad den gamle, Palma il Vecchio, till skillnad från en yngre Giacomo Palma, s. lefde på 1600-talet, ^{blef} och ~~mer~~ ^{blef} nedsjukt till en målare, reklamare och korfinne för kortlivet.

Palma Vecchio har icke Giorgiones rika fantasi ö poetiska lyftning, ej heller ha hans färger samma eld s. deures; de äro klara, brokigare och gladare. Men de äro s. Giorgiones försiälta till en lysande harmoni genom det guldljus, hvori de skimra. Palma Vecchio berättar icke med penseln. Hans styrka ligger just i att framställa lugna gestalter ö grupper, s. verka genom den allman genom sina former ö färger, och den milda älskärda, lyckliga skänning, s. hvilas öfver dem; och han i fränsta rummet är skaparen af den skönhet och hos honom ännu ädla skulpturer, s. den venetianska skolan älskar att framställa.

Den målning af Palma Vecchio, s. här visas, är en af hans altartafvor och föreställer aposteln Petrus på kyrkans tron, om-

10/5-92.

gifven af Johannes diparen, aposteln Paulus i fyra andra helgon,
Johannes pekar på lammet vid tronens fot, symbolen af värld-
frälsningen genom orkuld, fridsamhet och offerdöd.

N: 193. Den målning af Palma Vecchio, s. här i afbildning visas,
^{nu} finnes nu i Oranien-schweigs galleri och framställer staden i
Eva vid syndafallet. Eva har redan smakat äpplet och räcker det
åt staden. Här s. i ^{öfrigt} ~~öfrigt~~ har Palma Vecchio försökt att måla
dramatiskt, eller berättande. Det vill icke vara annat än en situ-
ationsmålning, ^{eri} och tillocknad här i ^{öfrigt} ~~öfrigt~~ mildningen af
en så kühn stund som denna kvälar det lyckliga leget, ~~och~~
s. kännetecknar konstnären, dock genomgåendadt af ett lätt
venod. Gestalterna äro, som man ser, formfulländade, och,
hvad man här icke ser, de lysa i en guldglöd, som förhöjer
intrycket af deras präktigt ^{misskärsliga} kroppar. Öfrigt staden och Evas
ansikten har konstnären lagt något drömande och half-
medvetet, som ännu icke ~~vet~~ har taake för hvad skillnaden
mellan hvad godt och ondt är. Synnerligen gäller detta staden.
Eva synes redan ana något, och likväl kan hon icke effta från hvad
~~hon~~ ^{att} ~~gär~~ ^{gär} staden ~~meddelaktig~~ i sin gärning. Hon har något
förföriskt både i de vackra ögonen och i högra handens åtbörd. Evas
höfrens ansikte visar tillbaka på en typ, s. har sitt ursprung i ett
porträtt, s. Palma fint ^{bråd} ~~malat~~ ^{gestalt} gjort. Målningen är utförd med
bredda i vaka penseldrag. Evas hämmar sig mer än staden den attel och
den smak, s. utmärker den ^{öfrigt} ~~öfrigt~~ of venetiansism, Fiziou.

N: 194. Bland de många kor och utmärkte kvinnoporträtten
af Palma Vecchio's hand meddelas här ett, ~~det~~ s. finnes i kejs-
sarlige galleriet i Wien i kallas Violante med anledning af viol-
blomman, s. ^{den stunden} ~~den~~ staden bär vid bröstet. Det är Palma v., s. mer än
någon annan gjort eftervärlden bekant med den yppiga skönhetens
~~den~~ lefnadslysten, ytligheten i toalettkonsterna hos de venetianska
damerna på den tiden. De äro kända för ^{nit} ~~det~~ rika, på skulderna
fritt nedfallande blonda hår. Kändt är också, att denna blonda
hårfärg icke var naturlig, utan åstadkommes genom konstlad
blekning. Men detta konstblonda passar förträffligt till de präktiga
färgrika toaletter Palmas ~~de~~ ^{de} damer bär. Hufvudsärgerna i Vio-
lantes drukt är blått och gult.

10/5. 92.

10/3-92.

under hans långa lifstid

gudomlig ära. Släkten Kommo och giugo, och det ena släktet efter det andra stod beundrande inför det stora smilket. Aldrig har det vil först eller sedan händt, att begreppet "moderna" fögade sig på, att det blef liktydigt med hvad ännu en konstnär vid mellan 90 och 100 års ålder byskades ärtadkomma. Tizians rika verk var det "modernaste" verket, och det ända till hans död, år 1576, då han bortnycktes icke af älderdoms svaghet, utan af pesten. Han var född år 1477 i Cadore nära gränsen af Tyrolen och hade lyckan att tillhöra ^{en} släkt, om hvilken det intygas, att den under ett par århundraden präbragt högnående, oegennyttiga och dagnlige män. Tizians farfader och fader hade båda utmärkt sig som beskyddare af folket Venedigs, frihet & rätt; fadern därejante som en tapper soldat, och han var stolt öfver att bli afmålad i krigsdrökt af menn eller stora, epodelar egde hans far icke, och då han hade flere barn, skickade han yngson Tizian till en släkting i Venedig, d. åtog sig hans uppfostran. Att Tizian varit ett s. k. underbarn är mycket osannolikt. Säkert är, att lyckligtvis intet gjordes, för att ärtadkomma ett dylikt af honom. I Venedig kom ~~han~~ det visade sig autygligen hans konstnärssanlag först på ett öfvertygande sätt, och han kom i den utmärkte Giovaanni Bellinis atelier, där han gick till ~~med~~ kamrater de nästan jämnåriga Giorgione och Palma, med hvilka han och så utvecklade sig parallelt, ja förmodligen något långsammare än de, ty af hans ungdomsarbeten är tydligt, att ~~han~~ ^{han} ~~deras~~ ^{han} tagit intryck af Giorgione.

N: 135. Ett af Tizians ungdomsarbeten visas här i afbildningen. Det finnes nu i Dresdens galleriet, och dess ämne, är: Kristus & Marias öppning. Den visar redan, ~~hvilket~~ ^{hvilket} ~~gigantiskt~~ ^{gigantiskt} ~~smil~~, d. korten af det smil, d. profarar i skalle utvecklade sig hos Tizian. Den påminner i ett af två afscender om Leonardo da Vinci. Leonardo älskade att sammanställa, d. här skett, två skarpt motsatta karaktärer, och Leonardos beundransvärda förmåga att ^{uttrycka} ~~lägga~~ icke blott olika närlsynens ^{tal} ~~gen~~ händernas former, utan att såtz händerna ^{ett} lika be-
spisligt språk d. ~~anledningen~~, återfinnes här hos Tizian.

10/5. 92.

Man jämför Jesu ädla handbildning, och sköna handled, den som utmärka en till gudomligt förfinad själavärde-
 korti, med den hårda, råa, och knipslaghet och hjälpslöhet
 vittnande handen hos fariseen. Albrecht Dürer befann sig
 vid samma tid i Venedig, och en anekdot, s. dock först
 uppkom på 1600-talet, berättar, att Tizian hade gjort denna
 målning i träsnitten med A. Dürer. Hvad s. är faktiskt i denna
 anekdot är att Dürer, medan han var i Venedig, fullbordade
 en målning framställande Jesus s. 12 årig gosse i templet och
 i honom sammanslidd, liksom Tizian här, skott blickar
 karaktär och skapade nymiskt viltaliga händer. Den spelt-
 naden är att Dürer behandlade sitt ämne mer s. sträng
 tekniskt och Tizian sitt mer som målare, som i hjälpen
 den olika karaktären, de olika fingerna och strygorna i centri-
 kya och händerna fram ett det i sig själva uttrycksmedel,
 för att skildra Jesu och fariseus olika natur.

Jag fortsätter i nästa föreläsning att skildra Tizian,
 och högrenarens rätta förteckning. Den blir också den
 rätta i denna föreläsningsserier, emär jag inte är i tillfälle
 att längre tid förfoga öfver det elektriska Gaset i och
 för vårt arbetsmaterial.

10/5. 92.

